

Jo **SÍ** incorporo la perspectiva de gènere a les Ciències de l'Activitat Física i l'Esport

Decàleg per a professorat
universitari i personal
investigador de Ciències
de l'Activitat Física i
l'Esport (CAFiE)

COPLÉFC
Col·legi de Professionals de l'Activitat
Física i de l'Esport de Catalunya

Segui quina sigui l'especialitat docent i científica des d'on es treballa, es pot incloure i abordar la PERSPECTIVA DE GÈNERE (PG) a les ciències de l'activitat física i l'esport (CAFiE).

Incloure la PG als nostres estudis i àrea acadèmica implica que els coneixements sobre les dones, sobre les relacions de gènere, sobre els diferents tipus de masculinitats, i les contribucions de les dones, s'incorporin en la docència de totes les assignatures, en el procés de la recerca de cada disciplina, i en els valors, símbols i maneres de fer quotidianes del professorat i del personal investigador.

Suposa, per tant, incloure una mirada de gènere que no és exclusiva de les dones, i que no es dirigeix únicament a les dones, sinó que contribueix a l'enfortiment del model democràtic. Un model en el qual la reivindicació d'unes relacions més justes beneficia homes i dones en tota la seva diversitat.

Tenint en compte la tradició històrica dels nostres estudis i àrea de coneixement, la incorporació de la PG suposa reescriure les regles del joc: d'una banda, transformar els mecanismes d'exclusió i discriminació més visibles i explícits; i d'altra, reconèixer i eliminar els mecanismes que, sovint de manera inconscient i invisible, perpetuen la desigualtat de gènere, la visió androcèntrica i la reproducció dels estereotips des de totes les disciplines que configuren les CAFiE.

La formació a les noves generacions de professionals de l'activitat física, l'educació física i l'esport des de la PG és imprescindible per assolir la igualtat efectiva entre dones i homes al món de l'esport. Així serà possible afavorir la construcció d'una àrea professional, acadèmica i científica més diversificada i ajustada als interessos i les necessitats de la societat del segle XXI.

Sumari

- 1** IMPLICACIÓ EN LA TRANSFORMACIÓ DEL CENTRE
pàg. 5
- 2** CURRÍCULUM DE LES ASSIGNATURES DE GRAU I MÀSTER
pàg. 7
- 3** MATERIALS DOCENTS: EL LLENGUATGE VISUAL
pàg. 9
- 4** EL LLENGUATGE VERBAL I ESCRIT
pàg. 11
- 5** REFERENTS FEMENINS
pàg. 13
- 6** EL MÈTODE DE TREBALL I LA DINÀMICA DEL GRUP
pàg. 15
- 7** LA CRÍTICA I LA PREVENCIÓ DAVANT LA IDEALITZACIÓ DEL COS
pàg. 17
- 8** TREBALL FINAL DE GRAU, TREBALL FINAL DE MÀSTER, PRÀCTICUM
pàg. 19
- 9** LA INVESTIGACIÓ I LA TRANSFERÈNCIA A LA SOCIETAT
pàg. 21
- 10** EL CONEIXEMENT CIENTÍFIC
pàg. 23
- COMPROMÍS DE GÈNERE
pàg. 24

Fotografia: Susana Puyol

1

IMPLICACIÓ EN LA TRANSFORMACIÓ DEL CENTRE

COORDINACIÓ. Coordinar-se amb tot el professorat de diferents àrees i departaments i assegurar així un treball transversal en PG.

ASSIGNATURES ESPECÍFIQUES. Promoure el disseny d'assignatures específiques en PG en tots els estudis del centre o col·laborar-hi en cas que ja n'hi hagi. L'enfocament de la PG de forma específica, junt amb el treball transversal en cada assignatura, de forma conjunta, es consideren estratègies imprescindibles perquè la PG tingui impacte.

SENSIBILITZACIÓ, FORMACIÓ I TRANSFERÈNCIA. Impulsar i participar en activitats de sensibilització, formació i transferència en perspectiva de gènere per a tota la comunitat universitària (seminaris, cursos de formació, etc.). Col·laborar en la celebració de les jornades de sensibilització vinculades a la PG, com el Dia Internacional de la Dona (8 de març), o en altres dates rellevants, mitjançant activitats pròpies de l'àrea.

COMISSIÓ D'IGUALTAT. Donar suport a les propostes de la Comissió d'Igualtat de la facultat i/o universitat i contribuir-hi des de l'especialitat.

DIGUES PROU. Actuar davant de les múltiples situacions de masclisme que es poden donar en la vida diària de la universitat, des de les situacions més normalitzades fins a situacions d'assetjament sexual i/o violència.

Fotografia: Ariadna Bassols

2

CURRÍCULUM DE LES ASSIGNATURES DE GRAU I MÀSTER

REVISIÓ CURRICULAR. Revisar el desenvolupament curricular de cada assignatura per detectar-hi possibles absències i la reproducció de prejudicis i d'estereotips: fitxes docents, presentacions a l'aula, materials visuals, materials escrits, recursos online, apunts de classe, bibliografia, etc.

CORRECCIÓ DE L'ANDROCENTRISME. Incorporar de la mateixa manera els coneixements, els interessos, les activitats, les pràctiques i les experiències de les dones i dels homes en cada assignatura.

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES. Establir objectius i competències específiques orientades a la PG en el pla docent de l'assignatura i desenvolupar-los coherentment en tots els apartats. Reforçar la competència crítica en l'àrea de coneixement específica.

RÚBRIQUES. Incorporar la PG a les rúbriques d'avaluació de les tasques pròpies de cada assignatura.

BIBLIOGRAFIA. Procurar que a tots els materials utilitzats hi hagi incloses referències bibliogràfiques escrites per dones i homes, així com bibliografia científica que abasti els coneixements vinculats a les dones i a la perspectiva de gènere de cada àrea.

Jo **sí** incorporo la perspectiva de gènere a les ciències de l'activitat física i l'esport

Fotografia: Laila Mestres

3

MATERIALS DOCENTS: EL LLENGUATGE VISUAL MÉS IMATGES

MÉS IMATGES. Incrementar la presència de dones en les imatges, a fi d'ampliar l'horitzó acadèmic, professional i esportiu. Fomentar la presència d'imatges en què tant noies com nois siguin protagonistes de l'activitat, i suprimir la representació de les noies com a espectadores o en actitud passiva.

FORA ESTEREOTIPS. Evitar la representació estereotipada d'homes i dones en el tipus de pràctica esportiva que realitzen. Diversificar les representacions d'homes i dones, i incorporar-hi imatges que incloguin persones de totes les edats, nivell esportiu, ètnia, condició física, amb capacitats diferents, etc.

ELIMINA LA SEXUALITZACIÓ. Eliminar la imatge sexualitzada de les dones, i també dels homes, en les fotografies o representacions gràfiques dels materials docents i presentacions a l'aula.

El material en línia *El género en los ojos* (REY, Ana i GONZÁLEZ, Alba; 2017; disponible a: http://xeneronosollos.webs.uvigo.gal/El_genero_en_los_ojos.pdf) presenta diversos exemples i reflexions sobre els estereotips de gènere que, de manera més o menys conscient, són presents a les fotografies dels materials curriculars de l'àrea de l'educació física, l'activitat física i l'esport.

Fotografia: Jana Garcia

4

EL LLENGUATGE VERBAL I ESCRIT

LLENGUATGE INCLUSIU. Utilitzar un llenguatge inclusiu en l'expressió oral i escrita de l'activitat docent i investigadora.

VISIBILITZAR HOMES I DONES. Anomenar nois i noies durant les explicacions per visibilitzar els dos col·lectius i evitar el pensament androcèntric.

INTERACCIONS. Adreçar-se tant als nois com a les noies: preguntes, feedbacks, correccions, etc.

FORA DIMINUTIUS I SUPERLATIUS. Evitar l'ús de diminutius i superlatius, així com frases estereotipades.

GUIES. Consultar les diverses guies per l'ús inclusiu i no sexista del llenguatge en l'àmbit universitari ("<http://www.uab.cat/doc/llenguatge>" U. Autònoma de Barcelona, disponible a: <https://www.uab.cat/doc/llenguatge>; "<http://www.ub.edu/cub/criteri.php?id=2510>" U. de Barcelona, disponible a: <http://www.ub.edu/cub/criteri.php?id=2510>), i en l'àmbit esportiu ("http://esport.gencat.cat/ca/arees_dactuacio/genere/material-de-treball/" Consell Català de l'Esport – Unió Federacions Esportives de Catalunya, disponible a: http://esport.gencat.cat/ca/arees_dactuacio/genere/material-de-treball/).

GLOSSARIS. Familiaritzar-se i utilitzar adequadament els conceptes i la terminologia vinculada a la PG mitjançant els diferents glossaris existents (p.e. el “<http://www.cdp.udl.cat/tallers/index.php/ca/glossari/item/23-micromasclismes>” glossari del Centre Dolors Piera d’Igualtat d’Oportunitats i Promoció de les Dones de Lleida, disponible a: <http://www.cdp.udl.cat/tallers/index.php/ca/glossari/item/23-micromasclismes>).

Fotografia: Ernesto Aradilla

5

REFERENTS FEMENINS

MATERIALS GRÀFICS. Vetllar perquè als materials gràfics (presentacions, fotografies, fulls d'exercicis, representacions gràfiques de figures humanes), llibres de text o recursos audiovisuals, hi hagi referents femenins d'èxit, tot procurant evitar situacions estereotipades.

EXEMPLES D'ÈXIT. Donar a conèixer científiques de totes les àrees i dones esportistes en totes les modalitats i nivells amb les quals es puguin sentir identificades.

EXEMPLES D'APODERAMENT. Proporcionar exemples al llarg de la història de dones i moviments socials que han trencat estereotips i s'han revelat davant de la desigualtat, com a professionals, esportistes, entrenadores o directives.

EXEMPLES A CLASSE. Escollir noies com a exemple positiu per fer les tasques en les assignatures amb components motrius.

Fotografia: Sònia Muñoz

6

EL MÈTODE DE TREBALL I LA DINÀMICA DEL GRUP

CLIMA. Crear un clima de respecte, col·laboració i reflexió mitjançant estratègies didàctiques que garanteixin la participació de les alumnes en totes les activitats i que en fomentin l'apoderament.

LIDERATGE I COOPERACIÓ. Establir estratègies perquè tothom pugui desenvolupar rols de lideratge i cooperació. Impulsar els estils d'aprenentatge cooperatius en què tot l'alumnat assoleixi l'objectiu plantejat sense generar situacions de superioritat.

RELACIONS SOCIALS I EMOCIONS. Tractar també les relacions socials i les emocions que es produeixen durant els aprenentatges, sobretot a les assignatures amb component motriu.

TOTHOM INCLÒS. Vetllar perquè els diversos nivells d'habilitat motriu i condició física no generin discriminació per elitisme motriu, i procurar dissenyar tasques que es puguin realitzar des de tots els nivells. Observar els nivells de participació dels nois i noies i, en cas que hi hagi alumnes amb menys implicació, tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu, modificar l'estructura i el tipus de tasca per afavorir-ne la inclusió i procurar que no es donin situacions de ridiculització o presió excessiva en cas d'errada.

RESPECTE I VALORACIÓ. Prevenir i intervenir en casos de pressió i ridiculització del grup classe. Vetllar que el procés d'ensenyament-aprenentatge es produeixi en un entorn basat en el respecte i la valoració del company i la companya.

LLEGUATGE RESPECTUÓS. Corregir el llenguatge ofensiu o estereotipat entre els nois i noies, i promoure la reflexió sobre l'ús sexista del llenguatge.

Fotografia: Raquel Armentano

7

LA CRÍTICA I LA PREVENCIÓ DAVANT LA IDEALITZACIÓ DEL COS

SALUT INTEGRAL. Promoure un concepte de salut integral que trenqui la visió reduccionista de la salut vinculada a una determinada imatge corporal idealitzada.

DIMENSIÓ PSICOLÒGICA I SOCIAL. Reforçar les activitats i dinàmiques per afavorir, junt amb la condició física, la dimensió psicològica (autoestima, autoconeixement, etc.) i la dimensió social (assertivitat, interaccions positives, etc.) de l'activitat física orientada a la salut.

PREVENCIÓ DEL SALUTISME. Proporcionar eines per fer una lectura crítica d'aquella cultura professional de l'activitat física i l'esport que reforça el salutisme i uns cànons estètics idealitzats d'home i dona segons els patrons culturals dels i les joves occidentals.

LECTURA CRÍTICA. Analitzar críticament el paper de la publicitat i els mitjans de comunicació en la imposició de models corporals masculins i femenins idealitzats, així com l'ús del cos femení com a cos "objecte".

TRASTORNS ALIMENTARIS. Observar possibles indicis de trastorns de comportament alimentari entre el col·lectiu d'estudiants i treballar conjuntament amb l'equip pedagògic en cas que es doni alguna situació d'anomalia.

Jo **sí** incorporo la perspectiva de gènere a les ciències de l'activitat física i l'esport

Fotografia: Daniel Fafasuli

8

TREBALL FINAL DE GRAU, TREBALL FINAL DE MÀSTER, PRÀCTICUM

EINES PER A L'ALUMNAT. Proporcionar eines a l'alumnat per fer el treball final de grau (TFG) o de màster (TFM) tenint en compte la perspectiva de gènere en: el llenguatge, el procés de recerca (disseny, mostra, anàlisi i interpretació de les dades, etc.), les referències bibliogràfiques, etc.

TEMES D'ESTUDI. Esperonar l'alumnat a dissenyar el seu TFG o TFM sobre temàtiques relacionades amb la perspectiva de gènere i que permetin superar la visió androcèntrica del coneixement i la invisibilització dels sabers femenins, sigui quina sigui la disciplina des d'on s'abordi.

Impulsar la participació en el premi al millor TFG o TFM que abordi la perspectiva de gènere.

EINES PER ALS TUTORS I TUTORES. Donar a conèixer la PG als centres on l'alumnat realitza les pràctiques acadèmiques i fer-los arribar eines per treballar amb perspectiva de gènere.

Jo **sí** incorporo la perspectiva de gènere a les ciències de l'activitat física i l'esport

Fotografia: Sílvia Garcias

9

LA INVESTIGACIÓ I LA TRANSFERÈNCIA A LA SOCIETAT

DISSENYS D'INVESTIGACIÓ. Incloure homes i dones en els dissenys dels estudis de recerca, de manera que els resultats dels estudis siguin vàlids per a tots els col·lectius.

EQUIPS. Formar equips d'investigació que incorporin homes i dones de manera que es tinguin en compte totes les aportacions.

TEMES. Plantejar temes de recerca sobre les problemàtiques tradicionalment oblidades de les dones o que generalment s'han estudiat a partir de les dades obtingudes en població masculina.

PRESÈNCIA A CONGRESSOS I CURSOS. Vetllar per la incorporació de dones expertes en el programa de congressos, cursos de formació, etc., ja sigui com a ponents, comunicadores o moderadores. Afavorir la inclusió de la PG en els continguts del programa de les activitats científiques i de transferència.

Fotografia: Cristina Caballero

10

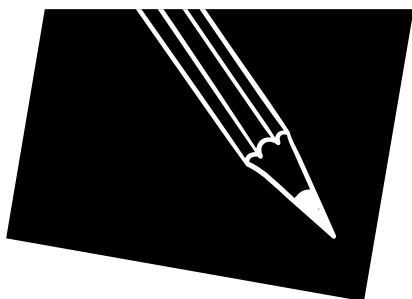
EL CONEIXEMENT CIENTÍFIC

REVISIÓ DE LA VISIÓ ANDROCÈNTRICA. Analitzar de forma crítica i reflexiva la visió androcèntrica del coneixement científic de la nostra disciplina. Sovint l'experiència masculina es considera com l'experiència universal, vàlida per al conjunt de la població. S'entén que allò que serveix per als homes també serveix per a les dones, que tot el que és rellevant ho han fet els homes, o que l'home és el patró de referència per mesurar qualsevol cosa. Aquesta visió, però, invisibilitza la realitat de les dones –en tota la seva diversitat– i reprodueix les relacions patriarcals.

BIAIXOS DE GÈNERE. Reconèixer i rectificar els biaixos de gènere existents en molts estudis i investigacions que es basen en les experiències o les dades referents a homes (generalment joves i blancs), que després es transfereixen al conjunt de la població. La utilitat i l'aplicació d'aquest coneixement pot no ser vàlida per a altres tipus de col·lectius.

EXPERIÈNCIA I SABERS DE LES DONES. Incorporar l'experiència i els sabers vinculats a les dones en cada disciplina, i trencar així la visió androcèntrica de la ciència. Sovint s'ignoren o es marginen coneixements que són molt valuosos per a la formació dels futurs ciutadans i ciutadanes, per al desenvolupament de la ciència i la seva transferència a la societat.

MÉS ENLLÀ DELS DUALISMES. Trencar la visió dicotòmica, reduccionista i fixa de les categories de sexe i gènere: les categories d'home i de dona, així com també els models hegemònics de masculinitat i feminitat s'han construït culturalment de manera essencialista i inamovible, però la identitat individual pot ser molt més complexa i canviant.

COMPROMÍS DE GÈNERE

Per conèixer el teu compromís amb la perspectiva de gènere, pots analitzar la teva pràctica quotidiana amb la taula que et facilitem.

És recomanable completar aquesta taula individualment i tot seguit contrastar-la amb les observacions d'una companya o company amb mirada crítica que ens permetin identificar els biaixos inconscients que tenim.

Avalua de 0 a 5 cada un dels ítems descrits segons la incorporació de la perspectiva de gènere a la teva pràctica diària (0 és gens i 5 és molt).

IMPLICACIÓ EN LA TRANSFORMACIÓ DEL CENTRE

1	Coordinació	0	1	2	3	4	5
2	Assignatures específiques	0	1	2	3	4	5
3	Sensibilització, formació i transferència	0	1	2	3	4	5
4	Comissió d'Igualtat	0	1	2	3	4	5
5	Digues prou	0	1	2	3	4	5

CURRÍCULUM DE LES ASSIGNATURES DE GRAU I MÀSTER

6	Revisió curricular	0	1	2	3	4	5
7	Correcció de l'androcentrisme	0	1	2	3	4	5
8	Objectius i competències	0	1	2	3	4	5
9	Rúbriques	0	1	2	3	4	5
10	Bibliografia	0	1	2	3	4	5

MATERIALS DOCENTS: EL LLENGUATGE VISUAL

11	Més imatges	0	1	2	3	4	5
12	Fora estereotips	0	1	2	3	4	5
13	Elimina la sexualització	0	1	2	3	4	5

EL LLENGUATGE VERBAL I ESCRIT

14	Llenguatge inclusiu	0	1	2	3	4	5
15	Visibilitzar homes i dones	0	1	2	3	4	5
16	Interaccions	0	1	2	3	4	5
17	Fora diminutius i superlatius	0	1	2	3	4	5
18	Guies	0	1	2	3	4	5
19	Glossaris	0	1	2	3	4	5

REFERENTS FEMENINS

20	Materials gràfics	0	1	2	3	4	5
21	Exemples d'èxit	0	1	2	3	4	5
22	Exemples d'apoderament	0	1	2	3	4	5
23	Exemples a classe	0	1	2	3	4	5

EL MÈTODE DE TREBALL I LA DINÀMICA DEL GRUP

24	Clima	0	1	2	3	4	5
25	Lideratge i cooperació	0	1	2	3	4	5
26	Relacions socials i emocions	0	1	2	3	4	5
27	Tothom inclòs	0	1	2	3	4	5
28	Respecte i valoració	0	1	2	3	4	5
29	Llenguatge respectuós	0	1	2	3	4	5

LA CRÍTICA I LA PREVENCIÓ DAVANT LA IDEALITZACIÓ DEL COS

30	Salut integral	0	1	2	3	4	5
31	Dimensió psicològica i social	0	1	2	3	4	5
32	Prevenició del “salutisme”	0	1	2	3	4	5
33	Lectura crítica	0	1	2	3	4	5
34	Trastorns alimentaris	0	1	2	3	4	5

TREBALL FINAL DE GRAU, TREBALL FINAL DE MÀSTER, PRÀCTICUM

35	Eines per a l'alumnat	0	1	2	3	4	5
36	Temes d'estudi	0	1	2	3	4	5
37	Eines per als tutors i tutores	0	1	2	3	4	5

LA INVESTIGACIÓ I LA TRANSFERÈNCIA A LA SOCIETAT

38	Dissenys d'investigació	0	1	2	3	4	5
39	Equips	0	1	2	3	4	5
40	Temes	0	1	2	3	4	5
41	Presència a congressos i cursos	0	1	2	3	4	5

EL CONEIXEMENT CIENTÍFIC

42	Revisió de la visió androcèntrica	0	1	2	3	4	5
43	Biaixos de gènere	0	1	2	3	4	5
44	Experiència i sabers de les dones	0	1	2	3	4	5
45	Més enllà dels dualismes	0	1	2	3	4	5

PUNTUACIÓ TOTAL

Si en la puntuació total has aconseguit:

De 200 a 225 punts. Enhorabona! Estàs incorporant la perspectiva de gènere d'una manera excel·lent al teu entorn acadèmic i professional. Treballes la prevenció de discriminacions. Et convidem a compartir la teva pràctica amb la resta de professorat, on seràs un referent per a la resta de companys i companyes.

De 150 a 199 punts. Encara pots continuar millorant! Estàs incorporant la perspectiva de gènere d'una manera notable al teu entorn acadèmic i professional, però no en totes les vessants. Et recomanem que revisis aquells punts febles per arribar a l'excel·lència.

De 100 a 149 punts. Potser no ho fas tan bé com et pensaves! En la incorporació de la perspectiva de gènere hauries de millorar. Et recomanem que facis una reflexió sobre les teves pràctiques, revisis el tipus d'imatges que utilitzes als teus materials de classe, analitzis els tipus d'exemples que poses a l'aula i revisis la composició dels treballs de recerca, així com el disseny d'aquests.

Menys de 99 punts. Encara et queda molt per treballar! Significa que no tens en compte la perspectiva de gènere. Per tant, tens un camp de millora molt gran i t'animem a anar sumant punts... Et recomanem que consultis cada un dels apartats i els documents de consulta que t'ajudaran a incorporar la perspectiva de gènere en la feina diària. Per començar, t'animem a revisar el llenguatge i les imatges dels materials que utilitzes a l'aula i a consultar amb la persona de referència sobre la perspectiva de gènere al teu centre o universitat.

És una publicació del
Col·legi de Professionals de
l'Activitat Física i de l'Esport
de Catalunya

c. Provença, 500
08025 Barcelona
Tel: 934 55 56 07
www.coplefc.cat

Autores:
Pedrona Serra
Susanna Soler
Anna Vilanova
Professores de l'Institut
Nacional d'Educació Física de
Catalunya (INEFC),
Universitat de Barcelona (UB).

Barcelona, novembre del 2018
ISBN: 978-84-09-07781-6

